

Op bezoek bij het cisterciënzer klooster Ihlow (7 maart 2017)

Niet ver over de Duitse grens, in Nedersaksen, Oost Friesland, ligt bij het plaatsje Ihlow, een zusterklooster van Yesse, namelijk het klooster Ihlow.

Kloosters van de cisterciënzer orde stellen er een eer in om in hun eigen onderhoud te voorzien. Dat gold voor klooster Ihlow, net als voor het zelfstandige vrouwenklooster Yesse. Om zelfstandig te kunnen functioneren was het relatienetwerk dat de cisterciënzer kloosters onderling onderhielden van groot belang. Deze traditionele band van 'intervisie' en 'kennisuitwisseling' was weer voelbaar aanwezig in de hartelijke ontvangst, de rondleidingen en in de ruime tijd die werd gegeven om allerlei praktische ervaringen uit te wisselen. De contacten tussen klooster Ihlow en Yesse bestaan inmiddels al zo'n 15 jaar. Het initiatief voor dit bezoek kwam van de medewerkers van stichting het Groninger Landschap, de nieuwe eigenaar / beheerder van klooster Yesse, die zich samen met bestuur en betrokkenen van het bezoekerscentrum Yesse bezinnen op de toekomstmogelijkheden voor Yesse.

Zowel de overeenkomsten als de verschillen tussen Yesse en Ihlow zijn groot. Direct in het oog springt al dat waar voor klooster Yesse de bewegwijzering geheel ontbreekt, de route naar klooster Ihlow vanaf de afslag van de snelweg met reguliere toeristische verkeersborden zeer goed wordt aangegeven. Yesse ligt op een verstilde maar bedreigde plek tussen de nieuwbouwwijken van Haren en Groningen, aan de rand van een binnenkort te realiseren groot rangeerterrein, Ihlow ligt onbedreigd maar ook op een verstilde plek in een groot bos.

Dit bos is één van de drie pijlers die samen de bestaansgrond vormen voor klooster Ihlow; een 380 ha groot bos met uitgestrekte wandel-, trim- en fietsmogelijkheden, waarbij het klooster met zijn café, restaurant, terras, speeltuin en winkel gelegenheid biedt om te genieten en uit te rusten. Bij onze aankomst op het ruime parkeerterrein, om halftwaalf op een koude en winderige doordeweekse dag, waar nog niets van het klooster te zien is, stonden er toch al een tiental auto's en 2 campers geparkeerd. Vanaf de parkeerplaats is het 900 meter lopen over een bosweg naar het eigenlijke kloosterterrein.

Halverwege leidt deze weg onder een, wat mij betreft geslaagd, 'Land-art Project' door van de kunstenaar Monika Kühling, dat bestaat uit een groot aantal gekleurde lappen die hangen aan teksten die trots verwijzen naar de 'Friese Vrijheid'.

Onze gastheren leggen later uit dat de onvermijdelijke boswandeling (voor mensen die slecht ter been zijn is er alternatief vervoer geregeld) positief bijdraagt aan de spirituele beleving van het klooster. Dat klopt, na met enige verbazing aan deze lange rechte weg te zijn begonnen, ervaar je de stilte van het bos om dan onverwacht het indrukwekkend grote metalen skelet te zien opdoemen op de plek waar ooit de kloosterkerk heeft gestaan.

Dichterbij gekomen doen de hoogte, de afmetingen en de vorm van het skelet je wanen in de nieuwbouw van een kathedraal. De plek van de oorspronkelijke buitenmuren wordt rondom het monument eenvoudig maar duidelijk aangegeven door een heg van Hedera. Onze gastheren leggen uit dat het op een goed moment duidelijk was dat voor het behoud van deze betekenisvolle plek het nodig was dat het klooster en zijn geschiedenis op de een of andere manier voor bezoekers moest worden gevisualiseerd. Mensen moeten zich een voorstelling kunnen maken hoe ooit de kloosterkerk, die honderden jaren lang de grootste was tussen Groningen en Bremen, er heeft uitgezien. Nadat er een breed draagvlak was gevonden onder de verschillende overheden, de burgers en met Europese steun is er een keuze gemaakt uit verschillende ontwerpen waaronder een houten kopie, analoog aan het schip de 'Batavia' bij Lelystad. Gekozen is echter voor een ontwerp dat meer ruimte geeft voor eigen verbeelding en toch recht doet aan de imposante grootheid van de toenmalige kerk.

Op 10 mei 2009 wordt de 'Verbeelding van de Kloosterkerk' het huidige monument geopend. De totale kosten bedroegen € 3.7 miljoen een budget waar de begroting van klooster Yesse nog schril bij afsteekt.

Naast het monument staat een verbouwde boerderij waar de kloosterwinkel, het restaurant en een expositieruimte in zijn gevestigd. Ook is er een kloostertuin. Jaarlijks ontvangen zij ongeveer 15 – 17.000 bezoekers. Er worden rondleidingen gegeven en allerlei evenementen georganiseerd. Het meest tastbare deel van de geschiedenis van het voormalige klooster ligt echter niet boven maar onder de grond. Onder het monument lopen trappen naar een grote ondergrondse ruimte waar, op een bijzonder fraaie manier, de resten te zien zijn van de fundering van diverse zuilen en enkele graven. Dan wordt concreet hoe groot die zuilen zijn geweest en ook hoe er destijds werd gebouwd. Het nette stapelwerk van de kloostermoppen, vanbinnen opgevuld met de restanten van de misbaksels die er natuurlijk ook altijd waren.

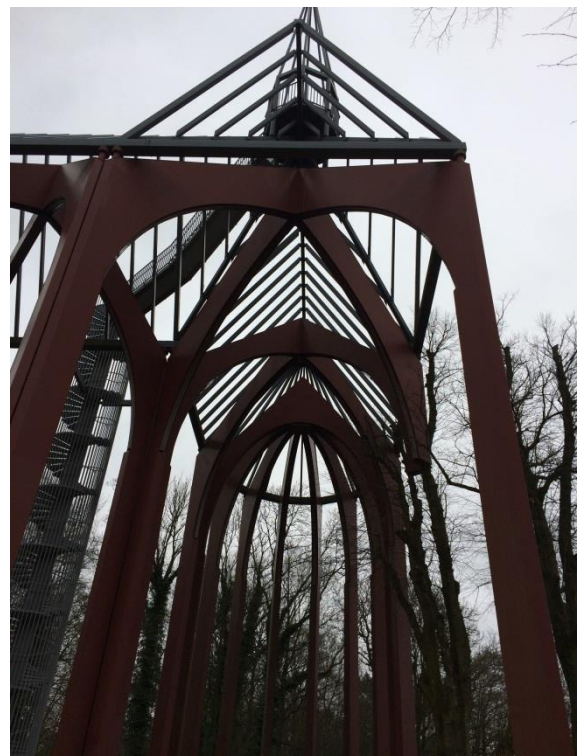

Foto: Een van de pilaren die te zien is in het ondergrondse museum, in het midden opgevuld met misbaksels.

Uitgelegd wordt dat destijds op basis van de plattegrond van de te bouwen kerk uitgerekend werd hoeveel stenen van welke afmeting en vorm er nodig waren, alvorens ze met de bouw begonnen. Bij deze berekeningen werd ook rekening gehouden met het aantal misbaksels. Een hypothese is dat de bouwploeg die klooster Aduard had gebouwd, vervolgens naar Ihlow is getogen om daar klooster Ihlow te bouwen. De bouw van het stenen klooster is pas na 1270 begonnen hetgeen in de tijd min of meer aansluit op de realisatie van het complex in Aduard. Zeker is dat er een regelmatige uitwisseling van ervaringen plaatsvond tussen de cisterciënzer kloosters en dat de ervaringen vanuit Aduard zijn gebruikt bij de bouw van Ihlow, zoals ook het geval zal zijn geweest bij de bouw van Yesse. Directe bronnen, bijvoorbeeld de eigen kloosterkroniek waarin jaarlijks alle wetenswaardigheden over het klooster werden vastgelegd zijn echter zowel van Yesse als van Ihlow verloren gegaan. In Ihlow vermoedelijk al kort na de reformatie en secularisatie die in Oost Friesland al in 1529, (zo'n 65 jaar voor de reductie van Groningen) plaatsvond. Een groot deel van het grote vermogen waarover het klooster Ihlow beschikte was, zoals ook in Yesse, afkomstig van schenkingen. Om te voorkomen dat er, na het opheffen van de kloosters en kloosterbezittingen, claims zouden kunnen komen van partijen die iets aan het klooster hadden geschonken zijn rücksichtslos zoveel mogelijk documenten waarop een dergelijke claim zou kunnen berusten vernietigd, waaronder dus ook de kloosterkroniek.

Interessant is ook de grote verzameling kloostermoppen afkomstig van alle kloosters die ooit in Oost Friesland hebben bestaan. Ook van klooster Yesse ligt er een mop.

Deze grote verzameling van moppen, elk met opschrift op een eigen plankje, voegt toch iets toe aan het besef hoeveel kloosters er ooit in deze kuststreek hebben gestaan en maken ook duidelijk dat klooster Ihlow de oude netwerken tussen de kloosters waar mogelijk in stand wil houden.

Onderdeel van deze ondergrondse ruimte met in het plafond mooie glazen doorkijkjes naar de metalen spanten en bogen boven, is een gebedsruimte met een symbolisch houten altaar dat rust tegen een bronzen plastiek.

Het gelegenheid bieden voor spirituele beleving is de 2^e pijler onder de bestaansgrond van het klooster. Na de boswandeling, het ondergaan van de grootsheid van het metalen bouwwerk en de tastbare aanwezigheid van de fundamenteën is vooral de plek rondom het altaar ingericht voor een spirituele beleving.

De 3^e pijler is het in herinnering roepen van jaren waarin het klooster heeft bestaan en de rol die het klooster met zijn monniken en lekenbroeders heeft gespeeld. Meer dan 300 jaar is er aan het klooster Ihlow een school verbonden geweest, de 'Schola Dei' en maakte het klooster deel uit van een pelgrimsroute. In tegenstelling tot Yesse hebben zich in Ihlow geen wonderen voorgedaan. Wel is er in het graf van een ongeveer 60-jarige vrouw een prachtig klein bronzen beeldje gevonden, een afbeelding van St. Christoffel de patroon van de reizigers, in dit geval vermoedelijk een pelgrim. Na de rondleiding op het kloosterterrein zelf volgde nog een kort bezoek aan de stad Aurich waar in de St. Lambertuskerk het zogenaamde Ihlower altaar staat. Het altaar bestaat onder meer uit een groot aantal geschilderde panelen (luiken) die het passieverhaal verbeelden. Het altaar is in opdracht van het klooster tussen 1510 en 1515 gemaakt door het Lukasgilde in Antwerpen, een gilde waar bijvoorbeeld ook Rubens toe behoorde. De prachtige schilderijen zijn echter niet gesigneerd, er staat alleen een vingerafdruk in de lijst, als goedkeuring door de meester.

Dit altaar kan dus dat slechts korte tijd in de kloosterkerk hebben gestaan die in 1529 is afgebroken, waarna het klooster zelf tot jachtslot werd verbouwd door ene graaf Johann, zoon van Edzard de 1^e. Deze laatste heeft weer bemoeienis gehad met onder meer het Anthonius gasthuis in de stad Groningen, waarmee duidelijk wordt dat er door de eeuwen heen over en weer allerlei verbindingen hebben bestaan tussen Stad en Ommelanden en de burenen in Oost Friesland.

Het bezoek aan Ihlow heeft me nog meer doen beseffen hoe groots en waardevol de kloostergeschiedenis in onze regio is geweest. Dat deze behouden moet blijven staat buiten kijf, waarbij wat mij betreft de lokale context in belangrijke mate bepalend zal moeten zijn.

Het grootschalige karakter van Ihlow zal in Essen niet alleen fysiek en financieel moeilijk te realiseren zijn, maar ook esthetisch weerstand oproepen. Ook voor Yesse is een visualisatie van het verleden nodig die recht doet aan de betekenis van het klooster. Maar de plek Essen en het feit dat Yesse een vrouwenklooster was, vragen mijns inziens, in tegenstelling tot Ihlow, om een vorm die vooral een verwarmende intimiteit uitstraalt. Een vorm die verbeeldt dat hier gedurende bijna 400 jaar vrouwen een zelfstandige leefgemeenschap hebben gevoerd op een wijze die gedurende eeuwen breed werd gerespecteerd en gewaardeerd.

Een verslag op persoonlijke titel van het bezoek aan klooster Ihlow,
van Hans Punte, vrijwilliger Groninger Landschap